

Sygn. akt *I ACa 1130/18*

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 października 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący: Sędzia Bogdan Wysocki

Sędziowie: Małgorzata Kaźmierczak (spr.)

Ewa Staniszevska

Protokolant: prot. Halszka Mróz

po rozpoznaniu w dniu 17 października 2019 r. w Poznaniu

na rozprawie

sprawy z powództwa **A. H. (1), M. L., J. H. (1), H. S.**

przeciwko **Skarbowi Państwa-Ministrowi (...)** i **(...) reprezentowanemu przez Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej**

o zapłatę

na skutek apelacji obu stron

od wyroku częściowego Sądu Okręgowego w Poznaniu XIII Wydział Cywilny z siedzibą w L.

z dnia 10 maja 2018 r. sygn. akt XIII C 843/15

I. odrzuca apelację powodów;

II. zmienia zaskarżony wyrok jedynie o tyle, że początkowy termin płatności ustawowych odsetek za opóźnienie ustala na dzień 11 maja 2018 r., oddalając powództwo o odsetki za okres wcześniejszy;

III. oddala apelację pozwanego w pozostałym zakresie;

IV. rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego pozostawia orzeczeniu kończącemu postępowanie w sprawie.

Małgorzata Kaźmierczak Bogdan Wysocki Ewa Staniszevska

Sygn. akt I A Ca 1130/18

--	--	--

UZASADNIENIE

Powodowie A. H. (1), M. L., J. H. (2) i J. H. (1) wystąpili z roszczeniem przeciwko pozwanemu Skarbowi Państwa Ministrowi Gospodarki domagając się zasądzenia od pozwanego na rzecz każdego z powodów kwoty po 9.000.000 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 1 kwietnia 2005 r. do dnia zapłaty, a nadto obciążenia kosztami procesu pozwanego z uwzględnieniem kosztów zastępstwa procesowego każdego z powodów według norm. W ramach tych kwot powodowie domagali się zasądzenia od pozwanego:

- wypłaty odszkodowania za grunty w wysokości 7.000.000 zł,
- wypłatę odszkodowania za budynki i budowle w wysokości 4.500.000 zł,
- wypłatę słusznego odszkodowania za bezpowrotnie utracone ruchomości w szczególności za maszyny i urządzenia, narzędzia, surowce, półfabrykaty i wyroby gotowe, chemikalia i garbniki w wysokości 3.500.000 zł,
- wypłatę odszkodowania za utracone korzyści i bezumowne korzystanie z gruntu i budynków w wysokości 21.000.000 zł.

Pozwany - Skarb Państwa Minister Gospodarki reprezentowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa w odpowiedzi na pozew wniósł o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powodów na rzecz Skarbu Państwa kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm.

Pozwany podniósł zarzut przedawnienia roszczenia powodów, nie wykazania przez powodów szkody, braku podstaw do zasądzenia na rzecz powodów utraconych korzyści.

Pismem procesowym z dnia 27 lutego 2012 r. powodowie rozszerzyli żądanie pozwu, wnosząc o zasądzenie na rzecz każdego z powodów kwoty po 11.714.385,25 zł z odsetkami jak w pozwie z tytułu odszkodowania za utracone mienie oraz z tytułu braku możliwości korzystania i czerpania korzyści z wywłaszczonego mienia po 823.521,25 zł rocznie wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 1 stycznia 1998 r. i odpowiednio od 1 stycznia 1999 r. przez kolejne lata do roku 2012.

W toku postępowania zmarł powód J. H. (2), a jako jego następca prawny do procesu wstąpiła jego córka powódka H. S. W piśmie procesowym z dnia 25 kwietnia 2018 r. powódka H. S. wniosła o zasądzenie na jej rzecz od pozwanego tytułem częściowego odszkodowania obejmującego znacionalizowane nieruchomości A. H. (2) kwoty 565.749,75 zł. Jednocześnie powodowie podtrzymali swoje żądania w zakresie odszkodowania za pozostałe składniki znacionalizowanego bezprawnie przedsiębiorstwa.

Zaskarżonym wyrokiem częściowym z 10. 05.2018r Sąd Okręgowy w Poznaniu zasądził od pozwanego na rzecz każdego z powodów, tytułem odszkodowania za utracone nieruchomości w postaci:

- a) nieruchomości zapisanej w księdze wieczystej prowadzonej przez Sąd Rejonowy w Lesznie (...) działki (...),
- b) nieruchomości zapisanej w księdze wieczystej prowadzonej przez Sąd Rejonowy w Lesznie (...) działki (...)

kwoty po 453.337,25 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 21 kwietnia 2008 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. i ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty.

Podstawę tego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia i rozważania Sądu Okręgowego.

Powodowie A. H. (1), M. L., J. H. (1) i H. S. są spadkobiercami A. H. (2), który był właścicielem nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) prowadzoną przez Sąd Rejonowy w Lesznie, składającej się z parceli 9, 10, 11. Przedsiębiorstwo (...) położone w L. przy ul. (...) na nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) (...) zostało przejęte na własność Państwa orzeczeniem nr 54 Ministra (...) z dnia 2 listopada 1950 r. Przejęcie nastąpiło na podstawie art. 3 ust. 1 i 3 oraz art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 3 stycznia 1946 r. o przejęciu na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej.

Zarządzeniem (...) z 26 kwietnia 1951 r. w sprawie objęcia przedsiębiorstwa (...). H. i Syn, na podstawie art. 72 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 stycznia 1947 r. w sprawie trybu postępowania przy przejmowaniu przedsiębiorstw na własność Państwa do objęcia tego przedsiębiorstwa wyznaczone zostały (...) Zakłady (...) w K..

Mienie przedsiębiorstwa (...) zostało zinwentaryzowane protokołami zdawczo-odbiorczymi z 23 maja 1951 r. i 26 lipca 1951 r. Orzeczeniem Ministra Przemysłu Lekkiego z 3 stycznia 1959 r., na podstawie § 75a rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 stycznia 1947 r. w sprawie trybu postępowania przy przejmowaniu przedsiębiorstw na własność Państwa, protokół zdawczo-odbiorczy z 26 lipca 1951 r. został zatwierdzony, z wyjątkiem części nieruchomości, oznaczonej jako parcela nr 11 o pow. 1568 m² stanowiącej własność A. H. (2). Przyjęto, że parcela nr 11 nie była zajmowana przez przedsiębiorstwo i nie stanowiła integralnej jego części. Ostatecznie na własność Państwa przejęto parcele nr 9 i 10 o łącznej powierzchni 2738 m².

Po wydaniu orzeczenia (...) z dnia 3 stycznia 1959 r. w sprawie zatwierdzenia protokołu zdawczo-odbiorczego z dnia 26 lipca 1951 r. i uwzględnieniu zarzutu A. H. (2) co do wyłączenia działki nr (...) z przejęcia, w dniu 16 kwietnia 1959 r. (...) została przeniesiona z księgi wieczystej Kw nr (...) do księgi wieczystej nr (...). Jako właściciel tej działki został ujawniony A. H. (2), a parcela nr (...) została podzielona na działki (...).

W dniu 24 lipca 1974 r. w księdze wieczystej Kw nr (...) jako właściciela tej nieruchomości w miejsce A. H. (2) wpisano Skarb Państwa. Jako podstawę wpisu wskazano bezpodstawnie orzeczenie nr 54 Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 2 listopada 1950 r. o przejęciu Przedsiębiorstwo (...). H. i Syn położonej w L. przy ul. (...).

Decyzją z 17 sierpnia 2004 r. Minister Gospodarki i Pracy stwierdził nieważność orzeczenia nr 54 Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 2 listopada 1950 r. o przejęciu na własność Państwa przedsiębiorstwa (...). H. i Syn w L. ul (...) (Kw nr 2060, parcele nr 9 i 10) oraz orzeczenia Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 3 stycznia 1959 r. w sprawie zatwierdzenia protokołu zdawczo-odbiorczego tegoż przedsiębiorstwa. Podstawą prawną tego rozstrzygnięcia był art. 156 § 1 pkt 2 w zw. z art. 157 § 1 i 2 kpa. Na skutek złożonego w trybie art. 127 § 3 kpa wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy decyzją z dnia 31.03.2005 r. Minister Gospodarki i Pracy utrzymał w mocy własną decyzję z 17.08.2004 r.

W 2004 r. powodowie wystąpili do Sądu z pozwem o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym w zakresie działek (...) stanowiących dawniej parcelę nr 11. Na mocy wyroku Sądu Rejonowego w Lesznie z dnia 27 kwietnia 2005 r. w sprawie I C 232/04 powodowie stali się właścicielami działek nr (...) o powierzchni 0.0332 ha oraz działki nr (...) o powierzchni 0.0594 ha. Oddalono natomiast ich żądanie w zakresie wpisania powodów jako właścicieli działki nr (...) o powierzchni 0.0652 ha. Ponadto powodowie wystąpili do Sądu o dokonanie wpisu prawa własności. Postanowieniem z dnia 5 listopada 2008 r. w sprawie o sygn. XVCa 99/08 Sąd Okręgowy w Poznaniu nakazał odłączenie działek nr (...) (stanowiących dawne parcele 9 i 10) z mapy 6 z księgi wieczystej nr (...) oraz założenie dla tych działek nowej księgi wieczystej i dokonanie wpisu prawa własności na rzecz powodów po 1/4 części. Łączna powierzchnia tych działek wynosi 424 m². Z treści uzasadnienia decyzji Ministra Gospodarki i Pracy z 17 sierpnia 2004 r. wynika, że dawne parcele nr 9 i 10 oznaczone zostały jako działki nr (...). Działki nr (...) zostały następnie podzielone na działki nr (...).

Wartość nieruchomości położonej w L. przy ul. (...) zapisanej w księdze wieczystej nr KW (...) i KW nr (...) według jej stanu na dzień 2 listopada 1950 r. i poziomu bieżących cen wynosi 1.955.000 zł netto. W skład nieruchomości KW (...) wchodzi działki oznaczone nr (...), a w skład nieruchomości KW nr (...) działki o nr (...).

W dniu 2 listopada 1950 r. działka nr (...) wchodziła w skład parceli nr 11. Wartość gruntu nieruchomości stanowiącej działkę nr (...) według stanu na listopad 1950 r. wynosi 141.651,00 zł netto. Działka gruntu nr (...) wpisana jest do księgi wieczystej jako część nieruchomości wraz z działkami (...), a właścicielami tej nieruchomości są: H. J. oraz J. J..

W dniu 5 marca 2008 r. powodowie wystąpili do Sądu Rejonowego dla Warszawy Śródmieścia z zawezwaniem Skarbu Państwa – Ministra Gospodarki do próby ugodowej. Wzywający zaproponowali zawarcie ugody dotyczącej wypłaty

odszkodowania za znacjonalizowane bezprawnie przedsiębiorstwo (...). H. i Syn. Według wzywających Skarb Państwa winien naprawić szkodę poprzez:

- wypłatę odszkodowania za grunty w wysokości 2.800.000 zł,
- wypłatę odszkodowania za budynki i budowle w wysokości 2.000.000 zł,
- wypłatę odszkodowania za bezpowrotnie utracone ruchomości w szczególności za maszyny i urządzenia, narzędzia, surowce, półfabrykaty i wyroby gotowe, chemikalia i garbniki opisane w protokole zdawczo-odbiorczym z dnia 27 września 1945 r., w orzeczeniu sporządzonym w dniu 6.02.1946 r. – na zlecenie Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego Głównej Komisji do spraw upaństwowienia przedsiębiorstw nr LA 12/50 z lipca 1950 r., w protokołach z 23 maja 1951 r. i 26 lipca 1951 r. – w wysokości 1.500.000 zł,
- wypłatę odszkodowania za utracone korzyści i bezumowne korzystanie z gruntu i budynków w wysokości 1.500.000 zł. Łącznie zatem powodowie domagali się zapłaty 7.800.000 zł, z czego za tzw. rzeczywistą szkodę 6.300.000 zł. Na posiedzeniu wyznaczonym na dzień 21 kwietnia 2008 r. do zawarcia ugody nie doszło.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy wskazał, że odszkodowanie, którego powodowie domagają się w niniejszym postępowaniu, zgodnie z żądaniem pozwu ogranicza się do zwrotu wartości gruntów w części zabudowanych, których dotąd powodowie nie odzyskali, a nadto obejmuje odszkodowania za utracone na rzecz Skarbu Państwa budynki, budowle, maszyny i urządzenia oraz wszelkie ruchomości przejęte na podstawie protokołów zdawczo-odbiorczych i bez nich na rzecz Skarbu Państwa, a które składały się na działające przedsiębiorstwo ich poprzednika prawnego i jego majątek osobisty. Ponadto powodowie domagają się wynagrodzenia za bezpodstawne korzystanie z ich całego majątku za cały okres kiedy pozbawieni byli oni władztwa nad ich rzeczą, to jest od września 1945 r., kiedy to nieruchomości została przejęta w zarząd Zjednoczenia (...) w P.. W toku dalszego postępowania powodowie zmodyfikowali swe żądania co do wysokości, a żądanie za bezpodstawne korzystanie z ich całego majątku także co do okresu (ograniczyli je za okres 1997-2012). Sąd I instancji wskazał, że biegły sądowy P. T. sporządził opinię w dziedzinie szacowania nieruchomości z dnia 9 stycznia 2017 r., która została uzupełniona pisemną opinią z dnia 29 maja 2017 r. w której biegły podtrzymał w całości wydaną wcześniej opinię. W myśl art. 156 ust. 3 ustawy o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 r. (Dz.U. Nr 115, poz. 741) operat szacunkowy może być wykorzystywany do celu, dla którego został sporządzony, przez okres 12 miesięcy od daty jego sporządzenia. Mając na uwadze powyższe w przypadku nie wydania rozstrzygnięcia na obecnym etapie postępowania w zakresie odszkodowania przysługującego powodom co do nieodzyskanych nieruchomości, operat szacunkowy wydany przez biegłego sądowego P. T. oraz operat szacunkowy z dnia 29 stycznia 2018 r. wydany przez biegłego sądowego J. K. straciły by na aktualności. Wobec powyższego, zgodnie z normą art. 317 § 1 k.p.c. Sąd I instancji orzekł wyrokiem częściowym w zakresie części żądania powodów.

Zgodnie z art. 3 ust. 5 w zw. z art. 2 ust. 7 ustawy z dnia 3 stycznia 1946 r. o przejęciu na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej, o przejściu przedsiębiorstwa na własność Państwa orzekał właściwy ze względu na rodzaj przedsiębiorstwa minister, którego orzeczenie było ostateczne i nie podlegało zaskarżeniu do Najwyższego Trybunału Administracyjnego. Ponadto w przepisie tym przewidziano, że Rada Ministrów, rozporządzeniem, określi tryb postępowania, w którym nastąpi przejście przedsiębiorstwa na własność Państwa. Rada Ministrów wydała rozporządzenie z dnia 30 stycznia 1947 w sprawie trybu postępowania przy przejmowaniu przedsiębiorstw na własność Państwa. Zgodnie z § 71 cyt. rozporządzenia, przedsiębiorstwo przejęte w myśl art. 3 ustawy z 3 stycznia 1946 r. przechodziło na własność Państwa z dniem ogłoszenia orzeczenia. W niniejszym przypadku ogłoszenie orzeczenia nastąpiło 4 grudnia 1950 r. W myśl § 75a cyt. rozporządzenia, osoba lub organizacja gospodarza wyznaczona do sporządzenia protokołu zdawczo-odbiorczego

(§ 72) winna przedstawić właściwemu ministrowi do zatwierdzenia protokół zdawczo-odbiorczy wraz ze zgłoszonymi uwagami i zarzutami (§ 74 i 75). Zatwierdzając protokół zdawczo-odbiorczy, właściwy minister miał rozpatrzyć zgłoszone uwagi i zarzuty i ustalić w porozumieniu z Przewodniczącym Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego, które składniki majątkowe objęte protokołem zdawczo-odbiorczym stanowią część

składową przedsiębiorstwa i przechodzą lub zostają przejęte wraz z nim na własność Państwa. Zatwierdzony protokół zdawczo-odbiorczy był integralną częścią orzeczenia właściwego ministra o przejściu lub przejęciu przedsiębiorstwa na własność Państwa.

Stronie, która poniosła szkodę na skutek wydania decyzji administracyjnych w roku 1950 i 1959 z naruszeniem przepisów art. 156 § 1 kpa albo w razie stwierdzenia nieważności takiej decyzji, a stwierdzenie to nastąpiło po dniu 1 września 2004 r., przysługuje roszczenie o odszkodowanie wyłącznie na podstawie art. 160 kpa. Wynika to z art. 5 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie 1 września 2004 r.

Decyzją z 17 sierpnia 2004 r. Minister Gospodarki i Pracy stwierdził nieważność orzeczenia nr 54 Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 2 listopada 1950 r. o przejściu na własność Państwa przedsiębiorstwa (...). H. i Syn w L. ul (...) oraz orzeczenia Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 3 stycznia 1959 r. w sprawie zatwierdzenia protokołu zdawczo-odbiorczego tegoż przedsiębiorstwa. Podstawą prawną tego rozstrzygnięcia był art. 156 § 1 pkt 2 w zw. z art. 157 § 1 i 2 kpa. Na skutek złożonego w trybie art. 127 § 3 kpa wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy decyzją z dnia 31 marca 2005 r. Minister Gospodarki i Pracy utrzymał w mocy własną decyzję z 17 sierpnia 2004 r.

Zgodnie z uchwałą pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 31.03.2011 r., III CZP 112/10, (OSN IC z roku 2011, z. 7-8. poz. 75), do roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej ostateczną decyzją administracyjną wydaną przed dniem 1 września 2004 r., której nieważność lub wydanie z naruszeniem art. 156 § 1 kpa stwierdzono po tym dniu, ma zastosowanie art. 160 § 1, 2, 3 i 6 kpa. Jeżeli ostateczna wadliwa decyzja administracyjna została wydana przed dniem wejścia w życie Konstytucji RP, odszkodowanie przysługujące na podstawie art. 160 § 1 kpa nie obejmuje korzyści utraconych wskutek jej wydania, choćby ich utrata nastąpiła po wejściu w życie Konstytucji RP. W myśl art. 160 § 1, 2, 3 i 6 kpa, stronie, która poniosła szkodę na skutek wydania decyzji z naruszeniem przepisu art. 156 § 1 albo stwierdzenia nieważności takiej decyzji, służy roszczenie o odszkodowanie za poniesioną rzeczywistą szkodę, do odszkodowania tego stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego z wyłączeniem art. 418 tego kodeksu, a odszkodowanie przysługuje od organu, który wydał decyzję z naruszeniem art. 156 § 1 k.p.a. Zgodnie z art. 361 k.c., zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła. W powyższych granicach, w braku odmiennego przepisu ustawy lub postanowienia umowy, naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł (*damnum emergens*) oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono (*lucrum cessans*). Strata (*damnum emergens*) obejmuje zmniejszenie aktywów lub zwiększenie pasywów poszkodowanego, a więc rzeczywisty uszczerbek w majątku należącym do niego w chwili zdarzenia, za które odpowiedzialność została przypisana oznaczonemu podmiotowi. Natomiast utracone korzyści (*lucrum cessans*) obejmują tę część majątku poszkodowanego, o którą się jego aktywa nie powiększyły lub pasywa nie zmniejszyły, a skutek ten nastąpiłby, gdyby nie owe zdarzenie sprawcze, za które odpowiedzialność została przypisana oznaczonemu podmiotowi (np. utrata zarobków, utrata spodziewanego zysku z zamierzonych transakcji handlowych, utrata korzyści z władania rzeczą).

Z mocy art. 160 § 1 kpa zakres naprawienia szkody stronie, która poniosła szkodę na skutek wydania decyzji z naruszeniem przepisu art. 156 § 1 albo stwierdzenia nieważności takiej decyzji ograniczono jedynie do rzeczywistej szkody czyli straty

(*damnum emergens*). Takie roszczenie odszkodowawcze powodom, w tym następczyni prawnej J. H. (3) H.-S. niewątpliwie przysługuje.

Przyjąć należy również, że wszyscy powodowie nie mogli skutecznie domagać się od pozwanego zapłaty wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości z tytułu stwierdzenia nieważności decyzji o przejściu nieruchomości na własność Państwa, z powołaniem się na podstawę z art. 160 kpa albowiem żądanie to obejmuje utracone korzyści (utratę korzyści związanych z władaniem rzeczą), które z mocy art. 160 § 1 kpa powodom się nie należy. Odnosząc się do podniesionego przez pozwanego zarzutu przedawnienia roszczenia odszkodowawczego z art. 160 § 1 kpa. Sąd I instancji wskazał, że zgodnie z art. 160 § 6 kpa, roszczenie o odszkodowanie przedawnia się z upływem trzech lat

od dnia, w którym stała się ostateczna decyzja stwierdzająca nieważność decyzji wydanej z naruszeniem przepisu art. 156 § 1 kpa albo decyzja, w której organ stwierdził, w myśl art. 158 § 2 kpa, że zaskarżona decyzja została wydana z naruszeniem przepisu art. 156 § 1 kpa.

W niniejszym przypadku termin przedawnienia roszczenia odszkodowawczego rozpoczął bieg 31 marca 2005 r., tj. od dnia, w którym Minister Gospodarki i Pracy wydał swą decyzję po ponownym rozpatrzeniu sprawy. W dniu 5 marca 2008 r., a więc przed upływem trzech lat, powodowie wystąpili do Sądu Rejonowego dla Warszawy Śródmieścia z zawezwaniem Skarbu Państwa – Ministra Gospodarki do próby ugodowej. Wzywający zaproponowali zawarcie ugody dotyczącej wypłaty odszkodowania za znacjonalizowane bezprawnie przedsiębiorstwo (...). H. i Syn. Według wzywających Skarb Państwa winien naprawić szkodę poprzez:

- wypłatę odszkodowania za grunty w wysokości 2.800.000 zł,
- wypłatę odszkodowania za budynki i budowle w wysokości 2.000.000 zł,
- wypłatę odszkodowania za bezpowrotnie utracone ruchomości w szczególności za maszyny i urządzenia, narzędzia, surowce, półfabrykaty i wyroby gotowe, chemikalia i garbniki opisane w protokole zdawczo-odbiorczym z dnia 27.09.1945 r., w orzeczeniu sporządzonym w dniu 6.02.1946 r. – na zlecenie Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego Głównej Komisji do spraw upaństwowienia przedsiębiorstw nr LA 12/50 z lipca 1950 r., w protokołach z 23.05.1951 r. i 26.07.1951 r. – w wysokości 1.500.000 zł,
- wypłatę odszkodowania za utracone korzyści i bezumowne korzystanie z gruntu i budynków w wysokości 1.500.000 zł. Łącznie zatem powodowie domagali się zapłaty 7.800.000 zł, z czego za tzw. rzeczywistą szkodę 6.300.000 zł. Na posiedzeniu w dniu 21 kwietnia 2008 r. do zawarcia ugody nie doszło.

Zawezwanie do próby ugodowej na podstawie art. 185 § 1 k.p.c. przerywa bieg terminu przedawnienia w odniesieniu do wierzytelności określonych w tym wezwaniu, tak co do przedmiotu żądania jak i co do wysokości (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19.03.2012 r., II PK 175/11, LEX nr 1164729 oraz wyrok z dnia 14.07.2010 r., V CSK 30/10, LEX nr 852596).

W związku z powyższym, stwierdzić należy, że co do roszczeń zgłoszonych w wezwaniu do próby ugodowej bieg terminu przedawnienia, po przerwie, rozpoczął się ponownie w dniu 21 kwietnia 2008 r. W zakresie roszczeń odszkodowawczych dotyczących rzeczywistej szkody dotyczyło to odszkodowania za grunty, budynki, budowle i ruchomości w łącznej kwocie 6.300.000 zł, czyli po 1.575.000 zł na każdego z powodów.

Powodowie wystąpili z roszczeniem w dniu 7 kwietnia 2011 r., a więc przed upływem trzech lat od dnia 21 kwietnia 2008 r. Zauważyć jednak trzeba, że pozwem złożonym w niniejszej sprawie powodowie domagają się zasądzenia od pozwanego na swoją rzecz łącznie kwoty 36.000.000 zł, tj. po 9.000.000 zł na rzecz każdego z nich; przy czym z poszczególnych tytułów powodowie domagali się:

- wypłaty odszkodowania za grunty w wysokości 7.000.000 zł,
- wypłatę odszkodowania za budynki i budowle w wysokości 4.500.000 zł,
- wypłatę słusznego odszkodowania za bezpowrotnie utracone ruchomości w szczególności za maszyny i urządzenia, narzędzia, surowce, półfabrykaty i wyroby gotowe, chemikalia i garbniki w wysokości 3.500.000 zł,
- wypłatę odszkodowania za utracone korzyści i bezumowne korzystanie z gruntu i budynków w wysokości 21.000.000 zł, przy czym roszczenie to miało obejmować okres od 1945 r. Wynika z tego, że z tytułu rzeczywistej szkody żądali łącznie 15.000.000 zł. W pozostałej części to roszczenie obejmujące utracone korzyści (co do 21.000.000 zł).

Po rozszerzeniu i modyfikacji powództwa pismem z dnia 27 lutego 2012 r. powodowie domagali się łącznie kwoty 46.857.541 zł, tj. po 11.714.385,25zł na rzecz każdego z nich z tytułu odszkodowania za grunty, budynki i budowle

oraz ruchomości (a więc z tytułu rzeczywistej szkody), a nadto kwot po 823.521,25 zł rocznie na rzecz każdego z nich począwszy od 1997 r. z tytułu braku możliwości posiadania tego mienia oraz braku możliwości czerpania z niego pożytków za okres od 1997 r. do roku 2012. Z powyższego wynika, że roszczenie odszkodowawcze dotyczące rzeczywistej szkody co do kwoty 6.300.000 zł (po 1.575.000 zł na każdego z powodów) nie uległo przedawnieniu.

Natomiast roszczenie przewyższające 6.300.000 zł (przewyższające żądanie po 1.575.000 zł na każdego z powodów) dotyczące rzeczywistej szkody uległo przedawnieniu ponieważ w tym zakresie zostało zgłoszone po raz pierwszy w pozwie z dnia 7 kwietnia 2011 r. (a następnie rozszerzone pismem z 27 kwietnia 2012 r.) po upływie terminu przedawnienia. Przedawnienie roszczenia w tym zakresie nastąpiło, zgodnie z art. 160 § 6 kpa, dnia 31 marca 2008 r.

Zauważyć ponadto trzeba, że dla biegu terminu przedawnienia roszczenia z art. 160 § 1 kpa zupełnie bez znaczenia było prowadzenie innych postępowań o jakich była mowa w sprawie. Chodzi tu o następujące postępowania:

- postępowanie administracyjne z wniosku A. H. (1) z 9.08.2004 r. w sprawie (...) /PS/850/07 prowadzone przez Ministra Gospodarki, zakończone zwrotem wniosku w dniu 13.06.2007 r. – k. 198-199,

- postępowanie w sprawie I C 232/04 prowadzone przed Sądem Rejonowym w Lesznie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym albowiem dotyczyło to pierwotnej działki nr (...), która została wyłączona z przejęcia, - akta w/w sprawy,

- postępowanie w sprawie I C 25/08 prowadzone przed Sądem Rejonowym w Lesznie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym albowiem dotyczyło to części pierwotnej działki nr (...), po zmianach numeracji działki (...), która została wyłączona z przejęcia, - akta w/w sprawy,

- postępowanie w sprawie dz.kw (...), kw (...), (...), (...) prowadzone przed Sądem Rejonowym w Lesznie o wpis własności oraz wykreślenie prawa użytkowania wieczystego, gdyż wytoczenie tego postępowania nie było czynnością przedsięwziętą bezpośrednio w celu dochodzenia roszczenia o wypłatę odszkodowania, - k. 201-216. Zdaniem Sądu Okręgowego podniesienie przez pozwanego zarzutu przedawnienia nie nosi znamion nadużycia prawa, ani nie jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Sąd I instancji miał przede wszystkim na uwadze, że powodowie nie wykazali żadnych niezależnych od nich okoliczności, które spowodowały, że wystąpili z przedmiotowym roszczeniem z opóźnieniem. Zgłaszając żądanie odszkodowawcze w wezwaniu do próby ugodowej w dniu 5 marca 2008 r., a więc w terminie, powodowie reprezentowani przez profesjonalnego pełnomocnika, sprecyzowali je na kwotę 6.300.000 zł co jednoznacznie wskazuje, że powodowie uważali, że odszkodowanie w tej wysokości będzie właściwym do naprawienia poniesionej przez nich szkody. Jednocześnie powodowie nie powołali żadnych obciążających pozwanego przeszkód, które spowodowały, że nie wystąpili wcześniej o roszczenia w dochodzonej obecnie wysokości. Wskazać należy, że terminy przedawnienia roszczeń służą zagwarantowaniu pewności obrotu prawnego i podniesienie takiego zarzutu stanowi realizację prawa podmiotowego i nie może być oceniane jako nadużycie tegoż prawa. Co do zasady nie jest jednak wykluczone dopuszczenie stosowania art. 5 k.c., jako obrony przeciwko zarzutowi przedawnienia. Uznanie zarzutu przedawnienia za naruszający zasady współżycia społecznego może nastąpić w sytuacjach usprawiedliwionych wyjątkowymi okolicznościami (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 5 lipca 2013 r. I ACa 324/13), które nie wystąpiły w rozpatrywanym przypadku. Powyższe oznacza, że zarzut przedawnienia dochodzonego przez powodów roszczenia okazał się częściowo uzasadniony.

Roszczenie odszkodowawcze powodów mogło więc zostać rozpoznane w zakresie zgłoszonej przez nich w zawezwaniu do próby ugodowej kwoty 6.300.000 zł, która nie uległa przedawnieniu.

Zgodnie z art. 160 k.p.a. stronie służy roszczenie o odszkodowanie za poniesioną rzeczywistą szkodę, co oznacza, że w niniejszym postępowaniu należało ustalić stan przedsiębiorstwa z chwili przejęcia i jego wartość z chwili ustalania odszkodowania z uwzględnieniem tego co zostało powodom, w tym J. H. (2) – obecnie H. S. zwrócone w naturze.

W niniejszej sprawie bezsporny był fakt przejęcia na rzecz Państwa przedsiębiorstwa funkcjonującego na dwóch działkach – nr (...). Działka nr (...) została wyłączona z przejęcia, albowiem uwzględniono zarzut A. H. (2), że nie była

ona zajmowana przez przedsiębiorstwo i nie stanowiła integralnej jego części. Działka nr (...) po dalszym podziale geodezyjnym i zmianach numeracji uzyskała oznaczenie(...). Na mocy wyroku Sądu Rejonowego w Lesznie z dnia 27 kwietnia 2005 r. w sprawie I C 232/04 powodowie odzyskali własność działek nr (...). Oddalono natomiast ich żądanie w zakresie wpisania powodów jako właścicieli działki nr (...). Mając jednak na uwadze, że dawna parcela nr 11, a więc wchodząca w jej skład obecna działka nr (...), została wyłączona z przejęcia, takie okoliczności faktyczne jak stwierdzenie nieważności orzeczenia nr 54 Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 2.11.1950 r. o przejęciu na własność Państwa przedsiębiorstwa (...). H. i Syn w L. ul (...) oraz orzeczenie Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 3.01.1959 r. w sprawie zatwierdzenia protokołu zdawczo-odbiorczego tegoż przedsiębiorstwa, nie mogły stanowić podstawy do przyznania odszkodowania powodom w oparciu o przepis art. 160 § 1 k.p.a.

Z treści uzasadnienia decyzji Ministra Gospodarki i Pracy z 17 sierpnia 2004 r. wynika, że dawne parcele nr (...) oznaczone zostały jako działki nr (...). Następnie działki nr (...) zostały podzielone na działki nr (...). Na mocy postanowienia z dnia 5 listopada 2008 r. powodowie zostali wpisani jako właściciele działek (...).

W skład nieruchomości KW (...) wchodzi działki oznaczone nr (...), a w skład nieruchomości KW nr (...) działki o nr (...). Wartość nieruchomości - w zakresie działek nieodzyskanych przez powodów - zapisanych w księdze wieczystej nr KW (...) i KW nr (...) według jej stanu na dzień 2 listopada 1950 r. i poziomu bieżących cen wynosi 1.955.000 zł netto. W związku z tym, że w dniu 2 listopada 1950 r. działka nr (...) wchodziła w skład parceli nr 11, jej wartość w wysokości 141.651,00 zł nie mogła zostać uwzględniona przy ustalaniu wysokości odszkodowania należnego powodom. Powyższe oznacza, że odszkodowanie należne powodom wynosi 1.813.349,00 zł.

Odnosząc się do wartości należnego powodom odszkodowania, wskazać należy, że Sąd I instancji doszedł do przekonania, że odszkodowanie powinno zostać przyznane powodom w wartości netto. Z okoliczności niniejszej sprawy nie wynika by powodowie byli podatnikami zarejestrowani w charakterze czynnych podatników VAT. Żaden więc z powodów nie może skorzystać z uprawnienia do obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego. Ponadto Sąd Okręgowy miał na względzie, że ustalenie odszkodowania nie ma związku z jakimkolwiek obrotem netto, dostarczeniem towarów czy też świadczeniem przez powodów (podatników) usług. Wysokość odszkodowania należnego powodom, mającego na celu naprawienie szkody, powinna odpowiadać cenie rzeczy pomniejszonej o mieszczący się w niej podatek VAT. Inaczej odszkodowanie w tym zakresie będzie stanowiło źródło wzbogacenia.

Zgodnie z art. 86 ust. 1 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (j.t. Dz.U. z 2011 r. Nr 117, poz. 1074) w zakresie, w jakim towary i usługi są wykorzystywane do wykonywania czynności opodatkowanych, podatnikowi, o którym mowa w art. 15 tej ustawy, przysługuje prawo do obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego. Skorzystanie przez podatnika z tego uprawnienia powoduje, że poniesiony przez niego wydatek na nabycie towaru lub usługi w rzeczywistości odpowiada zapłaconej przez niego cenie nabycia tego towaru, pomniejszonej o podatek VAT mieszczący się w tej cenie. Ten to wydatek określa zatem rzeczywisty rozmiar ewentualnej szkody doznanej przez podatnika. Odwołując się do charakteru podatku VAT wskazać trzeba, że wysokość szkody nie obejmuje podatku VAT mieszczącego się w cenie w zakresie, w jakim poszkodowany może obniżyć należny od niego podatek od towarów i usług o kwotę podatku naliczonego przy nabyciu danego towaru lub usługi. Cenotwórczy podatek VAT uwzględnia się przy ustalaniu wysokości odszkodowania tylko wówczas, gdy poszkodowany rzeczywiście go poniesie (por. uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 5 grudnia 2014 r. w sprawie o sygn. I ACa 864/14). Z uwagi na powyższe, Sąd Okręgowy na podstawie art. 160 § 1 k.p.a. w zw. z art. 361 k.c. zasądził od pozwanego na rzecz każdego z powodów, tytułem odszkodowania za utracone nieruchomości w postaci:

a) nieruchomości zapisanej w księdze wieczystej prowadzonej przez Sąd Rejonowy w Lesznie (...) działki (...),

b) nieruchomości zapisanej w księdze wieczystej prowadzonej przez Sąd Rejonowy w Lesznie (...) działki (...)

kwoty po 453.337,25 zł.

Powodowie domagali się ustawowych odsetek od dnia 1 kwietnia 2005 r. do dnia zapłaty. Zgodnie z art. 481 § 1 k.c. jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, dłużnik może żądać odsetek za czas opóźnienia. W dniu 5 kwietnia 2008 r. powodowie wystąpili do sądu z wnioskiem o zawiązanie do próby ugodowej. Na posiedzeniu wyznaczonym na dzień 21 kwietnia 2008 r. do zawarcia ugody nie doszło. W związku z powyższym, pozwany od tego dnia pozostaje w zwłoce w zapłacie odszkodowania należnego powodom, w związku z czym zasądzone odsetki ustawowe od dnia 21 kwietnia 2008 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. i odsetki ustawowe za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty.

Apelacje od powyższego rozstrzygnięcia wniosły obie strony.

Powodowie zaskarżyli wyrok w części, tj. co do kwot po 104.267,56zł Zaskarżonemu orzeczeniu zarzucili naruszenie prawa materialnego art.160§6kpa,art.363§2kc, art.160§1kpa w zw. z art.41ust.1 i ust.13 ustawy o podatku od towarów i usług (j.t.Dz.U 2016, poz.710) z póź .zm.) oraz art.14ust.2a) Dyrektywy 2006/112/WE, art.150ust.1pkt.1i art.151ust.1 ustawy z 21.08.1997r. o gospodarce nieruchomościami (j.t.Dz.U. z 2016r. poz.2147), art.363§2kc w zw. z art.59(l)kc i art.160§1kpa, art.363§2kc w zw. z art.455kc .

W konkluzji apelujący wnieśli o zmianę zaskarżonego orzeczenia w zaskarżonej części poprzez zasądzenie od pozwanego na rzecz każdego z powodów dodatkowo po 104.267,56zł tytułem podatku VAT od zasądzzonego roszczenia wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od całości zasądzzonego roszczenia począwszy od dnia 1.04.2005r. do dnia zapłaty; obciążenie w całości kosztami postępowania odwoławczego pozwanego z uwzględnieniem kosztów zastępstwa procesowego powodów w tymże postępowaniu według norm przepisanych.

Pozwany domagał się odrzucenia apelacji powodów ewentualnie jej oddalenia i zasądzenia od powodów na rzecz Skarbu Państwa reprezentowanego przez Ministra (...) i (...) kosztów postępowania apelacyjnego, w tym na rzecz Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kosztów zastępstwa procesowego wg. norm przepisanych.

Pozwany zaskarżył przedmiotowy wyrok w części, tj. w zakresie zasądzenia od Skarbu Państwa na rzecz każdego z powodów odsetek ustawowych od kwoty 453.337,25 zł za okres liczony od dnia 21 kwietnia 2008 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. oraz odsetek ustawowych za opóźnienie liczonych od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty.

Zaskarżonemu wyrokowi częściowemu zarzucił naruszenie: art. 481 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 363 § 2 k.c. przez jego błędną wykładnię i zasądzenie odsetek ustawowych za okres przypadający przed ustaleniem wysokości odszkodowania, art. 321 § 1 k.p.c. przez zasądzenie na rzecz powodów odsetek ustawowych za opóźnienie i tym samym wyrokowanie o innym roszczeniu aniżeli zgłoszone przez powodów.

W oparciu o przedstawione zarzuty apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i oddalenie roszczenia o zasądzenie na rzecz każdego z powodów odsetek ustawowych od dnia 21 kwietnia 2008 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. oraz odsetek ustawowych za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty, oraz zasądzenie od powodów na rzecz Skarbu Państwa kosztów postępowania za pierwszą instancję, w tym kosztów zastępstwa procesowego na rzecz Skarbu Państwa - Prokuratury Generalnej Skarbu Państwa, według norm przepisanych,

Powodowie domagali się oddalenia apelacji pozwanego i obciążenie pozwanego kosztami zastępstwa procesowego powodów wg. norm przepisanych.

Nadto na rozprawie apelacyjnej powodowie wnieśli o oznaczenie aktualnego statio fisci Skarbu Państwa jako Ministra (...) i (...).

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje :

Apelacja powodów podlegała odrzuceniu, natomiast apelacja pozwanego okazała się częściowo zasadna.

Sąd Okręgowy na podstawie zebranego w sprawie materiału dowodowego, ocenionego bez przekroczenia granic określonych treścią art. 233§1 kpc dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych oraz trafnie określił ich prawne

konsekwencje z wyjątkiem jedynie rozstrzygnięcia o odsetkach, o czym będzie mowa w dalszej części uzasadnienia. Ustalenia te oraz ich prawną (z powyższym zastrzeżeniem) ocenę Sąd Apelacyjny podziela, przyjmując je jako własne.

Co do apelacji powodów

Przedmiotem zaskarżenia apelacją może być tylko orzeczenie istniejące. Apelacja jest niedopuszczalna w sytuacji gdy sąd nie orzekł o całości żądania strony. W takim wypadku stronie przysługuje wniosek o uzupełnienie wyroku (art. 351k.p.c.), nie zaś apelacja z uwagi na brak substratu zaskarżenia. Nie można bowiem domagać się zmiany bądź uchylecia orzeczenia nieistniejącego.

Brak substratu zaskarżenia w odniesieniu do żądania powodów zasądzenia podatku VAT jako składnika odszkodowania za utracone nieruchomości wystąpił w rozpoznawanej sprawie. Sąd Okręgowy w wyroku częściowym zasądził na rzecz każdego z powodów po 453.337,25zł z ustawowymi odsetkami tytułem odszkodowania za utracone nieruchomości i nie oddalił powództwa o zasądzenie odszkodowania za utracone nieruchomości w pozostałym zakresie, w tym co do objętej zakresem zaskarżenia w apelacji powodów kwoty po 104.267,56zł tytułem podatku VAT jako składnika odszkodowania zasądzanego na rzecz każdego z powodów. W takiej sytuacji powodowie mogli wnieść na podstawie art. 351k.p.c. o uzupełnienie wyroku częściowego.

Wniesienie zaś apelacji przy braku substratu zaskarżenia musi skutkować jej odrzuceniem jako niedopuszczalnej, o czym Sąd Apelacyjny orzekł w pkt. I wyroku (art. 373k.p.c. w zw. z art. 370k.p.c. i art. 367§1k.p.c.).

Co do apelacji pozwanego.

Apelacja okazała się częściowo uzasadniona.

Trafnie bowiem apelujący zarzuca naruszenie art. 481§1i2k.c. w zw. z art. 363§2k.c. poprzez zasądzenie ustawowych odsetek za okres przypadający przed ustaleniem wysokości odszkodowania. Zgodnie z art. 363§2k.c., jeżeli naprawienie szkody ma nastąpić w pieniądzu, wysokość odszkodowania powinna być ustalona według cen z daty ustalenia odszkodowania, chyba że szczególne okoliczności wymagają przyjęcia za podstawę cen istniejących w innej chwili. W rozpoznawanej sprawie wysokość odszkodowania została ustalona przez Sąd Okręgowy w oparciu o opinie pisemne biegłego sądowego P. T., i pisemną opinię biegłego J. K. oraz na podstawie ustnych wyjaśnień biegłych, przy czym ostatecznie przesłuchanie biegłego J. K. miało miejsce dnia 16.04.2018r. Dopiero po przesłuchaniu biegłego K. Sąd Okręgowy określił wysokość należnego powodom odszkodowania, bowiem wszystkie informacje konieczne do ustalenia tej wysokości zostały przedstawione przez biegłych sądowych. Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika również, że odszkodowanie Sąd I instancji ustalił według poziomu cen bieżących, co należy rozumieć jako cen z chwili wyrokowania (art. 316§1k.p.c.), a nie cen z chwili zawezwania do próby ugodowej tj. z kwietnia 2008r. Z tych względów należy uznać dopiero od chwili wyrokowania przez Sąd I instancji można mówić o opóźnieniu pozwanego w zapłacie odszkodowania ustalonego wg. tych cen i w konsekwencji dopiero od tej chwili można zasądzić od niego ustawowe odsetki za opóźnienie.

Bezzasadny okazał się natomiast zarzut naruszenia art. 321§1k.p.c. Oczywistym jest bowiem, że sformułowane przez powodów żądanie zasądzenia ustawowych odsetek w rozumieniu art. 481§2k.c. w poprzednim brzmieniu, mieści w sobie żądanie zasądzenia ustawowych odsetek za opóźnienie wg. aktualnego brzmienia art. 481§2k.c., skoro odsetki te od 01.01.2016r. stały się odsetkami ustawowymi za opóźnienie, przy uwzględnieniu, że w stanie prawnym obowiązującym do 31. 12.2015r. pojęcie odsetek ustawowych było jednolite i odnosiło się do odsetek za opóźnienie.

Z tych względów Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386§1k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok ustalając początkowy termin płatności ustawowych odsetek za opóźnienie od zasądzanego świadczenia na dzień 11.05.2018r. tj. dzień po wydaniu wyroku przez Sąd Okręgowy (art. 481§1k.c. w zw. z art. 363§2k.c. i art.111§2k.c.).

W pozostałym zakresie apelacja pozwanego jako bezzasadna podlegała oddaleniu na podstawie art. 385k.p.c..

O kosztach postępowania apelacyjnego rozstrzygnie Sąd Okręgowy w orzeczeniu kończącym postępowania stosownie do treści art. 108§1k.p.c.

Małgorzata Kaźmierczak Bogdan Wysocki Ewa Staniszevska

--	--	--